

פרשיית התנהלותו הכלכלית של יוסף במצרים ומגמתה

א. ספר בראשית פרק מא

(לה) וַיִּקְבְּצוּ אֶת כָּל אֶכְלֵי הַשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת הַבָּאִתָּה הָאֵלֶּה וַיִּצְבְּרוּ בָר תַּחַת יַד פְּרֹעָה אֶכְלֵי בְעָרִים וְשָׁמְרוּ: (לו) וְהִיָּה הָאֶכְלֵל לְפָקֶדוֹן לְאֶרֶץ לְשִׁבְעֵי שָׁנֵי הַרְעָב אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְלֹא תִפְרֹת הָאֶרֶץ בְּרָעַב:

ב. רמב"ן על בראשית פרק מא פסוק מח

והנכון בעיני שקבץ את הכל אל תחת ידו, והוא נתן להם ממנו בכל שנה כדי פרנסתם שלא יבזבוזהו, והוא שאמר: ויקבצו את כל אכל השנים הטובות הבאות האלה, ויצברו בר תחת יד פרעה אוכל בערים ושמרו.

ג. ספר בראשית פרק מא

(נז) וְכָל הָאֶרֶץ בָּאוּ מִצְרַיִמָּה לְשִׁבֵר אֶל יוֹסֵף כִּי חִזַּק הַרְעָב בְּכָל הָאֶרֶץ:

ד. ספר בראשית פרק מז

(יא) וַיּוֹשֶׁב יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אָחִיו וַיִּתֵּן לָהֶם אַחְזָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמִיטַב הָאֶרֶץ בְּאֶרֶץ רַעַמְסֵס כַּאֲשֶׁר צִוָּה פְּרֹעָה: (יב) וַיַּכְלִל יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אָחִיו וְאֶת כָּל בֵּית אָבִיו לְחֵם לְפִי הַטָּף:

(יג) וְלֶחֶם אִין בְּכָל הָאֶרֶץ כִּי כָבֵד הַרְעָב מְאֹד וַתִּלְהַ אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ כְּנָעַן מִפְּנֵי הַרְעָב: (יד) וַיִּלְקֹט יוֹסֵף אֶת כָּל הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנָעַן בְּשִׁבְרֵי אֲשֶׁר הֵם שֹׁבְרִים וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת הַכֶּסֶף בֵּיתָה פְּרֹעָה: (טו) וַיִּתֵּם הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֵאוּ כָל מִצְרַיִם אֶל יוֹסֵף לֵאמֹר הִנֵּה לָנוּ לֶחֶם וְלָמָּה נָמוֹת נִגְדָד כִּי אֶפֶס כֶּסֶף: (טז) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הֲבוּ מִקְנֵיכֶם וְאֶתְנֶה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם אִם אֶפֶס כֶּסֶף: (יז) וַיָּבִיאוּ אֶת מִקְנֵיהֶם אֶל יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם בְּשׁוֹסֵימִם וּבְמִקְנֵה הַצֹּאן וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר וּבְחֲמֹרִים וַיִּנְהַלֵּם בְּלֶחֶם בְּכָל מִקְנֵיהֶם בְּשָׁנָה הַהוּא: (יח) וַתִּתֵּם הַשָּׁנָה הַהוּא וַיָּבֵאוּ אֵלָיו בְּשָׁנָה הַשְּׁנִיָּה וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא נִכְחַד מֵאֲדָנֶי כִּי אִם תֵּם הַכֶּסֶף וּמִקְנֵה הַבְּהֵמָה אֶל אֲדָנֶי לֹא נִשְׂאָר לְפָנֵי אֲדָנֶי בְּלִתי אִם גּוֹיִתְנֵנוּ וְאֲדָמְתְנוּ: (יט) לָמָּה נָמוֹת לַעֲיִנֶיךָ גַּם אֲנַחְנוּ גַּם אֲדָמְתְנוּ קָנָה אֲתָנוּ וְאֶת אֲדָמְתְנוּ בְּלֶחֶם וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְאֲדָמְתְנוּ עֲבָדִים לְפְרֹעָה וְתֵן זֶרַע וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוֹת וְהֵאֲדָמָה לֹא תִשֶׂם: (כ) וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת כָּל אֲדָמַת מִצְרַיִם לְפְרֹעָה כִּי מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שְׂדֵחֹו כִּי חִזַּק עֲלֵהֶם הַרְעָב וַתִּהְיֶה הָאֶרֶץ לְפְרֹעָה: (כא) וְאֶת הָעָם הָעֵבְרִי אֲתוֹ לְעָרִים מִקְצֵה גְבוּל מִצְרַיִם וְעַד קִצְחוֹ: (כב) רַק אֲדָמַת הַכֹּהֲנִים לֹא קָנָה כִּי חֵק לַכֹּהֲנִים מֵאֵת פְּרֹעָה וְאֶכְלָו אֶת חֲקֵם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פְּרֹעָה עַל כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת אֲדָמָתָם: (כג) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל הָעָם הֵן קִנִּיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֶת אֲדָמַתְכֶם לְפְרֹעָה הֵא לָכֶם זֶרַע וְזָרְעֶתֶם אֶת הָאֲדָמָה: (כד) וְהִיָּה בְּתִבּוּאָת וּנְתַתֶּם חֲמִישִׁית לְפְרֹעָה וְאַרְבַּע הַיָּדָת יִהְיֶה לָכֶם לְזֶרַע הַשָּׂדֶה וְלֶאֱכֹלְכֶם וְלֶאֱשֹׁר בְּבִתְיֵכֶם וְלֶאֱכֹל לְטַפְכֶם: (כה) וַיֹּאמְרוּ הַחִיתִּינוּ נִמְצָא חֵן בְּעֵינֵי אֲדָנֶי וְהִיָּינוּ עֲבָדִים לְפְרֹעָה: (כו) וַיִּשֶׂם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֵק עַד הַיּוֹם הַזֶּה עַל אֲדָמַת מִצְרַיִם לְפְרֹעָה לְחִמְשׁ רַק אֲדָמַת הַכֹּהֲנִים לְבָדָם לֹא הִיָּתָה לְפְרֹעָה:

(כז) וַיּוֹשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיִּאֲחִזּוּ בָּהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבוּ מְאֹד:

ה. עקידת יצחק בראשית שער לא (פרשת ויגש)

למה הוזכר בכאן כל זה הענין מחוק החמישית והעברת העם לערים וחוק הכהנים מאת פרעה, כי כל זה יאות להכתב בספרי נימוסי מצרים, לא בתורה הא- להיות?

ו. רמב"ן על בראשית פרק מז פסוק יט

והתנה עמהם שיעבדו אותה לעולם ויהיו בה אריסי בתי אבות לפרעה, ואחרי כן אמר להם: הן קניתי אתכם היום ואת אדמתכם לפרעה, לא לעבדים כאשר אמרתם לי, רק עם האדמה תהיו לו, והנה ראוי שייטול המלך שהוא אדון הקרקע ארבע הידות ואתם החמישית, אבל אני אתחסד עמכם שתטלו אתם חלק בעל הקרקע, ופרעה ייטול החלק הראוי לאריס, אבל תהיו קנויים לו שלא תוכלו לעזוב את השדות. וזה טעם מה שנדרו לו והאדמה לא תשם, שלא תשם לעולם ולכך אמרו לו נמצא חן בעיני אדוני, שהקלת עלינו ליטול ארבע הידות שנוכל לחיות בהם, והיינו עבדים לפרעה, כאשר נדרנו שנעבוד את האדמה לרצונו:

ז. אמת ליעקב, ויגש, עמ' רכה

והנראה בזה, דבאמת כל הפרשה כולה צריכה עיון רב, שהרי אחר שהתחיל לפרש (בפסוק י"א) 'ויושב יוסף את אביו ואת אחיו', ושיוסף כלכל את אביו ואת אחיו, פתאום מפסיק באמצע סיפור התיישבות בני ישראל במצרים, ומתחיל לספר איך שיוסף קנה כל אדמת מצרים לפרעה, וכן את זה שהעביר את כל העם לערים, וכן את המס החדש, החומש שצריך כל אחד ליתן לפרעה, ולבסוף מסיק: 'ויושב ישראל בארץ מצרים בארץ גושן ויאחזו בה', הרי שעירבב הכל בפרשה אחת, כלומר כל סידוריו של יוסף שסידר בארץ מצרים, הכניס באמצע התיישבות בני ישראל במצרים, וזה תמוה לכאורה. גם תמוה מה שהזכיר כמה פעמים שאת אדמת הכהנים לא קנה, דלכאורה אין זה אלא סיפור דברים בעלמא שנוגע רק למצרים בלבד, ולמה האריך הכתוב בכל פרטי ענין זה?

ח. ספר בראשית פרק מז

(יג) וְלַחֵם אֵין בְּכָל הָאָרֶץ כִּי כָבֵד הָרָעַב מְאֹד וַתִּלְחַץ הָאָרֶץ מִצְרַיִם וְהָאָרֶץ פָּנְעָה מִפְּנֵי הָרָעַב:

ט. רש"י על בראשית פרק מז פסוק יג

ולחם אין בכל הארץ - חוזר לענין הראשון לתחלת שני הרעב.

י. ספר בראשית פרק מה

(יא) וְכַלְפֶּלֶתִי אֶתֶּדָּ שֶׁם כִּי עוֹד חֲמֵשׁ שָׁנִים רָעַב פֶּן תִּנְרָשׁ אֶתָּה וּבֵיתְךָ וְכָל אֲשֶׁר לְךָ:

יא. רש"י על בראשית פרק מז פסוק יט

ואף על פי שאמר יוסף (לעיל מה, ו) 'ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר', מכיון שבא יעקב למצרים, באה ברכה לרגליו, והתחילו לזרוע וכלה הרעב, וכן שנינו בתוספתא דסוטה (י, ח).

יב. ספר בראשית פרק מא

(נג) וַתִּכְלֶינָה שְׁבַע שָׁנֵי הַשָּׁבַע אֲשֶׁר הָיָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: (נד) וַתִּחְלֶינָה שְׁבַע שָׁנֵי הָרָעַב לְבֹא פֶּאֶשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיְהִי רָעַב בְּכָל הָאָרְצוֹת וּבְכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם הָיָה לָחֵם: (נה) וַתִּרְעַב כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּצְעַק הָעָם אֶל פְּרַעֲה וַיֹּאמֶר פְּרַעֲה לְכָל מִצְרַיִם לְכוּ אֵל יוֹסֵף אֲשֶׁר יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ: (נו) וְהָרָעַב הָיָה עַל כָּל פְּנֵי הָאָרֶץ וַיִּפְתַּח יוֹסֵף אֶת כָּל אֲשֶׁר בָּהֶם וַיִּשְׁבֹּר לְמִצְרַיִם וַיַּחֲזֹק הָרָעַב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: (נז) וְכָל הָאָרֶץ בָּאוּ מִצְרַיִמָּה לְשָׁבֵר אֵל יוֹסֵף כִּי חָזַק הָרָעַב בְּכָל הָאָרֶץ:

יג. רמב"ן על בראשית פרק מז פסוק יח

ואם כן, לא נתקיימו דברי יוסף כפתרונו ויבא הענין לחשוד אותו בחכמתו. אבל על דרך הפשט לקט יוסף את כל הכסף הנמצא בארץ מצרים ובארץ כנען בחמש שנים והביא אותו אל פרעה, כי איך יתכן שיתום הכסף והמקנה בשנה אחת, אבל הכסף הספיק להם כל חמש שנים כי כן הדבר במנהגו של עולם, ובעבור שלא נתחדש ונשתנה דבר אחד בכל אלה השנים, לא ספר בהם הכתוב רק וילקט יוסף את כל הכסף וגו', ואחרי שתם הכסף ספר שבאו אל יוסף, והיה זה בשנה הששית, ונתן להם במקניהם לחם, רק נהלם בו שיאכלו לפי חיותם ולא לשבעה, ותתם השנה ההיא אשר נדר להם לנהלם בלחם בכל מקניהם, והיא השנה הששית, ויבאו אליו בשנה השנייה לה ואמרו לו שיקנה אותם ואת אדמתם בלחם שיאכילם בשנה הזאת השביעית, ואחר שתהיה הארץ לפרעה יתן להם זרע שלא תשם האדמה, כי ידעו כי כלו שבע שני הרעב ויהיה להם זרע וקציר. וזה טעם ויכלכל יוסף לחם לפי הטף, שנתן להם בשנות הרעב כדי צרכם לחם, כי לפי הטף ירמוז כן.

יד. ספר בראשית פרק מז

(יג) וַתִּתֶּם הַשָּׁנָה הַהִוא וַיָּבֵאוּ אֵלָיו בְּשָׁנָה הַשְּׁנִיָּה וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא נִכְחַד מֵאֲדֹנָי כִּי אִם תֵּם הַכֶּסֶף וּמִקְנֵה הַבְּהֵמָה אֵל אֲדֹנָי לֹא נִשְׂאָר לִפְנֵי אֲדֹנָי בְּלֹתֵי אִם גֹּוֹיֵתָנוּ וְאֲדָמֵתָנוּ:

טו. ספרי פרשת עקב פיסקא ב

וכן אתה מוצא בכל מקום שהצדיקים הולכים, באה ברכה לרגלם. יצחק ירד לגרר - באה ברכה לגרר, שנאמר 'ויזרע יצחק בארץ'. ירד יעקב אצל לבן - ברכה ירדה לרגלו, שנאמר 'נחשתי ויברכני ה' בגלגל'. ירד יוסף אצל פוטיפרע - ברכה באה לרגליו, שנאמר 'ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף'. ירד יעקב אצל פרעה - ירדה ברכה לרגלו, שנאמר 'ויברך יעקב את פרעה'. במה ברכו? שנמנע ממנו שני רעב, שנאמר 'ועתה אל תיראו אנכי אכלכל אתכם ואת טפכם', מה כלכול האמור להלן בשני רעבון הכתוב מדבר, אף כלכול האמור כאן בשני רעבון הכתוב מדבר. ר' שמעון בן יוחאי אומר: אין זה קידוש השם, שדברי צדיקים קיימים בחייהם ובטלים לאחר מיתתן. א"ר אלעזר ברי' שמעון:

רואה אני את דברי ר' יוסי מדבר אבא, שזה הוא קידוש השם, שכל זמן שצדיקים בעולם ברכה בעולם, נסתלקו צדיקים מן העולם, נסתלקה ברכה מן העולם.

טז. תוספתא מסכת סוטה פרק י

א"ר יוסי: כיון שמת יעקב אבינו חזר הרעב ליושנו.

יז. יז. ספר בראשית פרק מז

וְאֵת הָעֵם הָעֵבֶיר אֹתוֹ לְעָרִים מְקַצָּה גְבוּל מִצְרַיִם וְעַד קְצָהוּ:

יח. רש"י על בראשית פרק מז פסוק כא

ואת העם העביר - יוסף מעיר לעיר, לזכרון שאין להם עוד חלק בארץ, והושיב של עיר זו בחברתה. ולא הוצרך הכתוב לכתוב זאת, אלא להודיע שבחו של יוסף שנתכוין להסיר חרפה מעל אחיו, שלא יהיו קורין אותם גולים.

יט. תלמוד בבלי מסכת חולין דף ס/ב

ואת העם העביר אותו לערים, מאי נפקא מינה? דלא ליקרו לאחיו גלוותא.

כ. רשב"ם על בראשית פרק מז פסוק כא

(כא) העביר אותו לערים - כמו שעשה סנחריב כדכתיב: 'אל ארץ כארצכם', כדי שלא יטענו בה חזקה איש איש בארצו לאחר מכירה.

כא. רשב"ם על בראשית פרק מז פסוק כט

ועיקר התחלת פרשה זו (ויחי) מן 'וישב ישראל בארץ מצרים' וגו', כי עליו מחובר 'ויחי יעקב'. אלא שלא רצו הקהלות לסיים פרשת ויגש ב'ויתהי הארץ לפרעה' וסיימוה ב'וישב ישראל'.

כב. ספר בראשית פרק מז

(ו) אֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָנֶיךָ הוּא בְּמִיטֵב הָאָרֶץ הַיּוֹשֵׁב אֶת אֲבִיךָ וְאֵת אַחִיךָ יֹשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גִּשְׁוֹן וְאִם יִדְעָתָּ וְיֵשׁ בָּם אֲנָשֵׁי חַיִל וְשִׁמְתָם שָׂרֵי מְקָנָה עַל אֲשֶׁר לִי:

כג. רש"י על שמות פרק ה פסוק ד

לכו לסבלותיכם - אבל מלאכת שעבוד מצרים לא הייתה על שבטו של לוי.

כד. מכתב מאלהו, ח"ב, עמ' 2-231

גם יוסף עשה כמה הכנות כדי להקל מעל בני ישראל את תוקף הגלות:

א. עלייתו למלכות... בתוכן עניין מלכותו ראה יוסף הכנה גדולה לגלות מצרים. כאשר יפרנס את מצרים ברעב יש מקום למצריים לזכור אותו ואת הטובות שעשה עמהם, ועל ידי זה לא בנקל כל כך יעשו רעה לישראל. ובאמת כך היה, שבתחילה לא שיעבדו בישראל... נמצא כי מלכות יוסף, שהייתה הכנה גדולה לכל גלות מצרים, לא הייתה יכולה לצאת לפועל אם לא שהיה מקודם עבד, וע"י מכירת אחיו וכו'... כי המכירה עצמה הייתה סיבה מאת השם יתברך לתכלית הנרצה.

ב. בהנהגת המלכות. עיין מש"כ במאמר לעיל שקבץ כל ההון לפרעה, והכניע את כל מצרים לעבדים, למען יתקיים "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול".

ג. העביר את כל מצרים מעיר לעיר למען הסיר חרפה מאחיו שלא יקראום גולים... וכל זה למען הקל בזיון הגלות.

ד. אמר למצריים שימולו...

שונה הייתה גלות מצרים מכמה גלויות אחרות... המצרים היו מתגאים הרבה בחכמתם ובבנייניהם וחרטומיהם וכישופיהם והיו חצופים ומבזים כל אומה ולשון בלבבם וזה עיקר קושי גלותם. הן אחר כל ההכנות, ירדו ישראל במצרים למ"ט שערי טומאה. למה פעלו מצרים כ"כ עליהם? מפני כי סבל הגלות תחת יד גאווה משפיל וגורם ביטול בלבבות, ופועל שמות נוראות... אלה הם הטעמים לפחד יעקב מגלות מצרים, ולהכנות הרבות שנעשו לשם שמירת ניצוץ הקדושה בתוך הגלות הקשה הזאת.

כה. מדרש רבה בראשית פרשה צ פסקה ו
ר' אבא בר כהנא אמר: כפאן למול.

כו. מדרש רבה שמות פרשה א פסקה ח

ללמדך כשמת יוסף - הפרו ברית מילה. אמרו: נהיה כמצרים, מכאן אתה למד, שמשוה מלך ביציאתו ממצרים, וכיון שעשו כן, הפך הקב"ה האהבה שהיו המצריים אוהבין אותו לשנאה, שנאמר (תהלים קה) 'הפך לבס לשנא עמו להתנכל בעבדיו'.

כז. כלי יקר על בראשית פרק מז פסוק כז

כל פסוק זה באשמת בני ישראל הוא מדבר, כי הקדוש ברוך הוא גזר עליהם 'כי גר יהיה זרעך', והמה ביקשו להיות תושבים במקום שנגזר עליהם גרות, כמו שדרשו אצל יעקב (בראשית רבה פד ג) 'וישב יעקב' ביקש לישב בשלוח קפצה עליו רוגזו של יוסף וכו', הפסוק מאשימם על ישיבה זו שביקשו אחוזה בארץ לא להם, ולא כך אמרו אל פרעה 'לגור בארץ באנו', מלמד שמתחילה לא ירדו להשתקע שמה אלא לגור כמדייר בי דיירא ועכשו חזרו מדבריהם, וכל כך נשתקעו שמה עד שלא רצו לצאת ממצרים, עד שהוצרך הקדוש ברוך הוא להוציאם משם ביד חזקה, ואותן שלא רצו לצאת מתו בשלושת ימי אפילה.

כח. רש"י הירש בראשית פרק לט

(א) כמה פעמים הוא מדגיש כי פוטיפר היה איש מצרי, אם כי דבר זה מובן מאליו ביחס לפקיד בחצר המלכותית במצרים. ואולם מכירים אנחנו את הניגוד שהיה קיים בין המצרים לבין כל שאר האומות... ניגוד גדול עוד יותר היה קיים בין המוסר ואורח החיים של המצרי לבין "הנער העבריי", כפי שהוא נקרא להלן. המלה "מצרי" מדגישה את הניגוד הזה ומבהירה את הניסיונות שהנער עמד בהם כדי לשמור על טהרתו בתוך בית מצרי אצל אדון מצרי - עד שה' זיכהו בקרבתו... ואז ראה אדוניו שגם שם ה' אתו, וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו - והיתה זו הפעם הראשונה שה' מתגלה בחוג המצרי. בחוג בו אין הערכה לטוב ולמוסרי, מתגלה לפתע נער מסכן בשפל המדרגה, והנה כל מעשיו מצליחים, מפני שנעשו על ידו, מתגלה לפתע הכוח והברכה של רצון מוסרי טהור.

כט. ספר בראשית פרק מה

(ט) מהרו ועלו אל אבי ואמרתי אליו כה אמר בןך יוסף שמני אלהים לאדון לכל מצרים רדה אלי אל תעמד: (י) וישבת בארץ גשן והיית קרוב אלי אתה ובניך ובני בניך וצאנך ובקרך וכל אשר לך: (יא) וכלפתי אתך שם כי עוד חמש שנים רעב פן תגרש אתה וביתך וכל אשר לך:

ל. רמב"ן על בראשית פרק מה פסוק יא

(יא)... אבל לאביו לא רצה לאמר כן ואמר שאם תתעכב בארץ כנען תורש, כי אני לא אוכל לשלוח לך לארץ כנען לחם רב מגנזי המלך, כי יחשדו אותי שאני מוכרו שם לעשות לי שם אוצרות כסף ולשוב אל ארצי ואל מולדתי, ובבואכם וידעו כי אתם אבי ואחי יתן לי המלך רשות:

לא. רמב"ן על בראשית פרק מז פסוק יד

(יד) וילקט יוסף את כל הכסף וגו'. סיפר הכתוב זה וגמר הענין בכל הפרשה להודיע מעלות יוסף בחכמה בתבונה ובדעת, וכי היה איש אמונים שהביא כל הכסף בית פרעה, ולא עשה לעצמו אוצרות כסף ומטמוני מסתרים בארץ מצרים או לשלחו לארץ כנען, אבל נתן למלך הבוטח בו כל הכסף וקנה לו את האדמה גם הגופות, ומצא בזה חן גם כן בעיני העם כי השם הוא המצליח את יראיו: